

Кримінальний процес і криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

УДК 343.13

Шаповал Артем Олександрович

*аспірант кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Шаповал Артем Александрович

*аспирант кафедры уголовного процесса
Национального университета «Одесская юридическая академия»*

Shapoval Artem

*Postgraduate of Criminal Process Department of the
National University «Odessa Academy of Law»*

**ОГЛЯД ТА ОБШУК ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ,
ЗАРЕЄСТРОВАНОВОГО ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ
ОСМОТР И ОБЫСК ТРАНСПОРТНОГО СРЕДСТВА,
ЗАРЕГИСТРИРОВАННОГО ЗА ПРЕДЕЛАМИ УКРАИНЫ
INSPECTION AND SEARCH OF A VEHICLE REGISTERED OUTSIDE
UKRAINE**

***Анотація.** Стаття присвячена деяким аспектам проведення слідчих (розшукових) дій у «іншому володінні особи», а саме у транспортному засобі. В ході дослідження виявлено, що на сьогоднішній день на території України перебуває велика кількість транспортних засобів, які не пройшли процедуру митного очищення та не зареєстровані у відповідних органах МВС, тобто, перебувають на території нашої держави в режимі «тимчасового ввезення» або «транзиту». В деяких випадках вони використовуються громадянами України навіть як знаряддя для скоєння злочину, тому досить часто у правоохоронних органів виникає*

необхідність проводити у них певні слідчі (розшукові) дії, а саме, огляд та обшук. Встановлено, що огляд та обшук транспортного засобу, який зареєстрований за кордоном але перебуває на території України, проводиться на тих же підставах, що й транспортного засобу, зареєстрованого на території України. Здійснено належне наукове обґрунтування висновку про те, що стаття 30 Конституції України однаковою мірою «захищає» як транспортний засіб, який належить громадянину України, так і транспортний засіб, який належить нерезиденту України або іноземному підприємству.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, огляд, обшук, транспортний засіб, недоторканість іншого володіння особи.

Аннотація. Стаття посвящена некоторым аспектам проведения следственных (розыскных) действий в «ином владении лица», а именно в транспортном средстве. В ходе исследования выявлено, что на сегодняшний день на территории Украины находится большое количество транспортных средств, не прошедших процедуру таможенной очистки и не зарегистрированных в соответствующих органах МВД, то есть, которые находятся на территории нашего государства в режиме «временного ввоза» или «транзита». В некоторых случаях они используются гражданами Украины как орудие для совершения преступления, поэтому довольно часто у правоохранительных органов возникает необходимость проводить в них определенные следственные (розыскные) действия, а именно осмотр и обыск. Установлено, что осмотр и обыск транспортного средства, которое зарегистрировано за границей, но находится на территории Украины, проводится на тех же основаниях, что и транспортного средства, зарегистрированного на территории Украины. Осуществлено надлежащее научное обоснование вывода о том, что статья 30

Конституции Украины в равной степени «защищает» как транспортное средство, которое принадлежит гражданину Украины, так и транспортное средство, которое принадлежит нерезиденту Украины или иностранному предприятию.

Ключевые слова: следственные (розыскные) действия, осмотр, обыск, транспортное средство, неприкосновенность иного владения лица.

Summary. *The article is devoted to some aspects of investigative (search) actions in the «other person's possession», namely in a vehicle. The study revealed that today in Ukraine there are a large number of vehicles that have not passed the customs inspection procedure and are not registered with the relevant bodies of the Ministry of Internal Affairs, that is the above-mentioned vehicles are in the territory of our country on the right of «temporary import» or «transit». In some cases that they are used by citizens of Ukraine as an instrument for committing a crime, therefore, quite often, law enforcement officers need to conduct certain investigative (search) actions on them, namely inspection and search. It is established that the inspection and search of a vehicle that is registered abroad, but located on the territory of Ukraine, is conducted according to the same grounds as to the vehicle registered on the territory of Ukraine. A proper scientific research claims that Article 30 of the Constitution of Ukraine equally «protects» both vehicles that belongs to a citizen of Ukraine and a vehicle that belongs to a non-resident of Ukraine or a foreign company.*

Key words: investigative (search) actions, inspection, search, vehicle, inviolability other property.

Постановка проблеми. Кожному гарантується недоторканність житла чи іншого володіння особи. Так, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку

інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Вітчизняне законодавство відносить транспортний засіб до «іншого володіння особи». Виходячи з цього, на всі транспортні засоби поширюється дія положень статті 30 Конституції України. Іншими словами, для проведення огляду чи обшуку у транспортному засобі органи досудового розслідування повинні отримати вмотивоване рішення суду, тобто, ухвалу слідчого судді.

На перший погляд все зрозуміло. Однак, якщо звернути увагу на ситуацію на українських дорогах, виявляється, що деякі питання залишаються. Так, сьогодні громадяни продовжують користуватись транспортними засоби, які зареєстровані поза межами України, здебільшого, в країнах Європейського Союзу. Нерезиденти та резиденти України перетинають митний кордон нашої держави в режимі «тимчасового ввезення» або «транзиту». Це дозволяє їм певний час легально користуватись цими транспортними засобами на території України. Однак, якщо «опустити» всі митні та податкові аспекти, залишаються невирішеними декілька процесуальних питань. Чи поширюється стаття 30 Конституції України на транспортні засоби, зареєстровані поза межами України? Чи потрібна ухвала слідчого судді для проведення в них огляду та обшуку, а якщо потрібна, то які відомості необхідно вказувати у відповідному клопотанні?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попереднє вивчення стану наукового дослідження вищевказаної проблематики показує, що науковці не приділяли належної уваги питанню проведення огляду та обшуку транспортного засобу, зареєстрованого поза межами нашої

держави. Формулюючи власну точку зору та обґрунтовуючи її право на існування, можна виділити декількох науковців, праці яких заслуговують на увагу. Серед них: І.В. Вегера-Іжевська [1], І.В. Гловюк [2], О.Б. Комарницька [3], С.О. Сорока [4], О.С. Старенький [5] та інші.

Формулювання цілей статті. Виходячи з розуміння загальної проблеми статті, завданнями даного дослідження є з'ясування та уточнення деяких аспектів проведення окремих слідчих (розшукових) дій в рамках кримінального провадження, а також розкриття принципу недоторканності житла чи іншого володіння особи для ефективного проведення досудового розслідування та унеможливлення порушення прав людини і громадянина.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розбудови правової держави особливої уваги в Україні набуває забезпечення прав та основоположних свобод людини і громадянина. Однак проблема забезпечення прав і свобод особи в Україні постає ще доволі гостро, зокрема, це стосується і кримінального судочинства [4, с. 213]. Міжнародно-правові акти у сфері прав людини проголошують серед основоположних прав людини право на житло та його недоторканість. В статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. зазначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [6]. Крім того, аналогічні права проголошені і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 17) [7], у ст. 12 Загальної декларації прав людини [8]. Щодо національного законодавства, то варто

зазначити, що Конституція України також гарантує недоторканість житла (ст. 30). Згідно з положеннями цієї норми, забороняється проникнення в житло чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду [9]. Крім того, Конституцією і законами України передбачається можливість тимчасового обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина. Це відбувається під час проведення окремих слідчих дій, зокрема огляду та обшуку.

Обшук та огляд є достатньо ефективними засобами збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні. Разом з тим, для забезпечення допустимості отриманих у результаті їх проведення фактичних даних, необхідним є чітке дотримання вимог КПК як при розгляді клопотання слідчим суддею, так і при їх проведенні, а наприкінці досудового розслідування – при відкритті матеріалів досудового розслідування [2, с. 141]. Ці слідчі (розшукові) дії досить часто проводяться у транспортних засобах. Кримінальний процесуальний кодекс України відносить транспортний засіб до «іншого володіння особи» (ч. 2 ст. 233) [10]. Таким чином, можна зробити висновок, що законодавець поставив знак «дорівнює» між житлом і транспортним засобом, а тому, процедура та підстави проведення в них огляду та обшуку нічим не відрізняються. Це підтвердив й Верховний Суд у постанові від 25.09.2018 року по справі №623/4131/15-к.

Згідно рішення суду, в автомобілі громадянина поблизу м. Ізюм Харківської області співробітники поліції виявили арсенал зброї. Заборонені предмети були сховані під обшивкою транспортного засобу. Особа, що їх перевозила, була повністю виправдана спочатку Апеляційним судом Харківської області, а згодом і Верховним Судом. Головним мотивом виправдання став незаконний обшук транспортного засобу. Верховний Суд зауважив, що ухвалу слідчого судді про надання дозволу на обшук автомобіля органом досудового розслідування в даній справі

отримано не було, у зв'язку з чим апеляційний суд дійшов правильного висновку про здійснення вказаної слідчої дії з порушенням вимог кримінального процесуального закону, передбачених ч. 2 ст. 237, ч. 2 ст. 233 КПК України [11]. Таким чином, судді Верховного Суду констатували, що обшук транспортного засобу без ухвали слідчого судді є незаконним і будь-які предмети, знайдені в результаті такого обшуку, не можуть бути доказами в суді.

Щодо огляду та обшуку транспортного засобу, який зареєстрований на території України у відповідних органах МВС – питань не залишилось. Але потрібно з'ясувати, чи поширюється ця правова позиція на транспортні засоби, що зареєстровані поза межами України? Питання досить спірне, оскільки, вказані автомобілі не перебувають на праві власності у громадян України. Як показує практика, вони належать або іноземцям, або зареєстровані на іноземне підприємство. Громадяни України лише виступають в якості користувачів, рідше – співвласників вказаного майна, маючи «на руках» довіреність та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу у іншій державі.

Відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України, слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені [10]. Виникає закономірне питання: чи не будуть порушені права та законні інтереси власника транспортного засобу, який зареєстрований поза межами України, під час проведення в них огляду чи обшуку? Очевидно, що будуть. Ситуація дійсно не проста. Виходить, що для того, аби не порушувати права та законні інтереси власників вищевказаних автотранспортних засобів, слідчому чи прокурору потрібно для кожного обшуку або огляду залучати їх законних власників. Однак, як показує практика, здійснити вищевказані дії майже не можливо, оскільки, потрібно

буде встановлювати місцезнаходження нерезидента України або шукати власника іноземного підприємства, якому належить транспорт.

Тому, враховуючи вищевикладене, доцільно було б внести певні зміни до ч.1 ст.236 КПК України. Так, потрібно більше конкретизувати або перелічити осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути порушені під час проведення обшуку (огляду). Окрім цього, варто уточнити, чи обов'язкова присутність під час проведення обшуку (огляду) законних власників майна (в нашому випадку – транспортних засобів), які фактично розташовані або перебувають за кордоном. Вказані зміни дозволять удосконалити процедуру проведення огляду і обшуку транспортного засобу, зареєстрованого поза межами України та зменшити кількість порушень прав та законних інтересів їх власників.

Клопотання слідчого, погоджене з прокурором або клопотання прокурора повинно містити всі відомості про транспортний засіб, який буде піддано обшуку. Відповідно до п. 6 ч. 3 ст. 234 КПК України, серед інших відомостей, у клопотанні повинна бути вказана інформація про особу, якій належить житло чи інше володіння [10]. Оскільки транспортні засоби не зареєстровані на території України, відомості про їх власника відсутні у базі даних Національної поліції України. Однак, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №479 від 20.06.2018 року, поліцейським та службовим особам Міністерства внутрішніх справ надали право доступу до автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор – 2006» [12]. Це означає, що з 20 червня 2018 року правоохоронні органи мають змогу отримати інформацію про власника транспортного засобу, зареєстрованого поза межами України, у базі даних митних органів.

Висновки. Проведення слідчих (розшукових) дій у транспортному засобі, зареєстрованому поза межами України, є невід'ємною частиною ефективного досудового розслідування багатьох видів злочинів. Серед них

огляд та обшук, як показує практика, проводяться найчастіше. Процедура та підстави для їх проведення у транспортному засобі, що зареєстрований поза межами України, суттєво не відрізняються від тих, що проводяться у транспортних засобах, зареєстрованих в Україні. Відмінність полягає у тому, що власники вищезазначених транспортних засобів фактично перебувають за кордоном, тому забезпечити участь у проведенні огляду чи обшуку з метою не порушення їх прав, досить проблематично. Тому доцільно внести зміни до ч.1 ст.236 КПК України та вказати, присутність яких осіб є обов'язковою під час проведення обшуку (огляду). Окрім цього, варто уточнити, чи обов'язкова присутність під час проведення обшуку (огляду) законних власників майна (в нашому випадку – транспортних засобів), які фактично розташовані або перебувають за кордоном.

Література

1. Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні / дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. – Харків, 2018. – 242 с. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Vegera/d_Vegera.pdf
2. Гловюк І.В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (у розрізі новел КПК України) / Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2018. – № 14. – С. 141-149. URL: <https://bit.ly/2HLmD8E>
3. Комарницька О.Б. Клопотання про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи: сучасність та перспективи / О.Б. Комарницька // Судова апеляція. – 2014. – № 3. – С. 46–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2014_3_9
4. Сорока С.О. Щодо забезпечення прав і свобод людини під час проведення обшуку / Вісник Національного університету «Львівська

- політехніка» – 2014. – С. 213-219. URL:
http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/29240/1/036_213_219.pdf
5. Старенький О.С. Обшук як засіб отримання доказів у кримінальному провадженні: окремі новели чинного Кримінального процесуального кодексу України / О. С. Старенький // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2018. – № 1. – С. 190-204. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2018_1_18.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні від 16.12.1966 р. № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
8. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. № 217 А (III). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
9. Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
11. Постанова Верховного Суду від 25.09.2018 р. по справі № 623/4131/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76812124>
12. Постанова Кабінету Міністрів України Про реалізацію експериментального проекту щодо створення умов для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів від 20.06.2018 р. № 479 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2018-п>

References

1. Veghera-Izhevsjka I.V. Zabezpechennja prava na nedotorkannistj zhytla chy inshogho volodinnja osoby v kryminaljnomu provadzhenni / dys. ...

- kand. juryd. nauk : 12.00.09. – Kharkiv, 2018. – 242 s. URL:
http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Vegera/d_Vegera.pdf
2. Ghlovjuk I.V. Problemni pytannja zabezpechennja nalezhnoji pravovoji procedury obshuku (u rozrizi novel KPK Ukrainy) / Visnyk Pivdennoho rehional'nogho centru Nacional'noji akademiji pravovykh nauk Ukrainy. – 2018. – # 14. – S. 141-149. URL: <https://bit.ly/2HLmD8E>
 3. Komarnycjka O.B. Klopotannja pro provedennja obshuku zhytla chy inshogho volodinnja osoby: suchasnistj ta perspektyvy / O.B. Komarnycjka // Sudova apeljacija. – 2014. – # 3. – S. 46–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2014_3_9
 4. Soroka S.O. Shhodo zabezpechennja prav i svobod ljudyny pid chas provedennja obshuku / Visnyk Nacional'nogho universytetu «Ljvivs'jka politehnika» – 2014. – S. 213-219. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/29240/1/036_213_219.pdf
 5. Starenjkyj O.S. Obshuk jak zasib otrymannja dokaziv u kryminal'nomu provadzhenni: okremi novely chynnogho Kryminal'nogho procesual'nogho kodeksu Ukrainy / O. S. Starenjkyj // Jurydychnyj chasopys Nacional'noji akademiji vnutrishnikh sprav. – 2018. – # 1. – S. 190-204. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2018_1_18.
 6. Konvencija pro zakhyst prav ljudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950. # 475/97-VR. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
 7. Mizhnarodnyj pakt pro ghromadjans'jki ta politychni vid 16.12.1966 r. # 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
 8. Zaghal'na deklaracija prav ljudyny vid 10.12.1948 r. # 217 A (III). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
 9. Konstytucija Ukrainy vid 28.06.1996. # 254k/96-VR. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>

10. Kryminaljnyj procesualjnyj kodeks Ukrainy vid 13.04.2012. # 4651-6
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
11. Postanova Verkhovnogho Sudu vid 25.09.2018 r. po spravi # 623/4131/15-k. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76812124>
12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro realizaciju eksperymentaljnogho proektu shhodo stvorennja umov dlja unemozhlyvlennja ukhylennja vid splaty mytnykh platezhiv vid 20.06.2018 r. # 479 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2018-p>